

Н.Г. Ушакова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ МАСОВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розширення доступу до здобуття вищої освіти є умовою генерації суспільством нових знань і забезпечення національної економіки фахівцями, які володіють затребуваними сучасним господарством навичками й уміннями.

Останнім часом загострюється дискусія між прихильниками і критиками масовості вищої освіти. Аргументами на користь розширення охоплення молоді вищою освітою є низка позитивних соціальних ефектів від отримання освіти, як індивідуальних (збільшення заробітної платні, поліпшення здоров'я, збільшення тривалості життя), так і суспільних (зростання економічних показників та якості життя в країні, розвиток соціального та культурного капіталу тощо). Критичне ставлення до масовості вищої освіти ґрунтується на зниженні якості освіти, знеціненні дипломів, зростанні чисельності молоді з вищою освітою у структурі безробітних на вітчизняному ринку праці, втратою вищою школою свого статусу.

Зростання масовості вищої освіти є світовим трендом, вимогою сучасного господарства, що потребує діалектичного сприйняття плюсів і мінусів даного явища.

Масовість вищої освіти спричинена, насамперед, вимогами розвитку світової економіки: вона має розвивати дослідження на рівні провідних світових наукових центрів, готувати величезну кількість фахівців, здатних впроваджувати і використовувати сучасні знання і технології; створювати нові знання тощо.

Основним негативним наслідком зростання масовості вищої освіти в Україні називають зниження її якості, знецінення отримуваних кваліфікацій і подальший розрив з реальними потребами економіки. У суспільній думці домінує уява про критичну необхідність «професіоналізму», що має бути підтвердженим дипломом про вищу освіту і не обов'язково втіленим у певні знання і навички.

Вітчизняна економіка, яка не створює запиту на реальні робочі місця, що вимагають виробничої ефективності, таким чином продовжує стимулювати попит на абстрактні «універсальні» освітні спеціальності. З іншого боку, прагнення молодих людей вступити до закладу вищої освіти не завжди мотивуються їхнім бажанням стати освіченими людьми, висококваліфікованими фахівцями. Інколи молодь таким чином намагається відтермінувати початок своєї самостійної трудової діяльності.

Експерти наголошують на небезпеку перетворення вітчизняних університетів на «провайдерів навчальних послуг». Вища освіта покликана реалізовувати не тільки функцію професійної підготовки, а має більш відповідальну місію – працювати на цивілізаційний розвиток суспільства, готувати людину не лише до робочого місця, а й до життя в динамічному соціумі. Проте якість надаваних вищою освітою послуг не завжди відповідає затребуваному сучасним розвитком світової економіки рівню.

Проблема збільшення масовості вищої освіти полягає також у тому, що вимоги до якості отримуваної освіти занижуються як «постачальниками» освітніх послуг, так і їх споживачами. Сучасні університети у зв'язку із зменшенням державного фінансування все більше переорієнтовуються на комерціалізацію своєї діяльності. Головним джерелом покриття витрат та отримання доходів закладами вищої освіти стає оплата студентів за навчання, що схиляє університети до стратегії збереження та примноження кількості студентів, насамперед платної форми навчання. Конкуренція за абітурієнта, на жаль, знизилася вимоги до рівня знань вступників. Заклади вищої освіти не бажають відраховувати слабкий контингент, тому що бояться втратити грошові надходження від студентів контрактної форми навчання, що також знижує якість освітніх послуг. Це породжує проблему довіри до системи вищої освіти загалом.

Загострення конкуренції на вітчизняному ринку вищої освіти спричинено не тільки внутрішніми факторами (демографічними, соціально-економічними), а й посиленням глобалізаційних процесів в освітній сфері, насамперед, відтягуванням потенційних українських абітурієнтів іноземними закладами вищої освіти. Спрощення європейськими університетами процедури вступу для української молоді з одночасним зниженням довіри до якості вітчизняної вищої освіти створює загрози втрати Україною інтелектуального капіталу нації.

Підвищення соціальної відповідальності всіх стейкхолдерів вищої освіти (студента, закладу вищої освіти, держави, бізнесу, громадянського суспільства) має запобігти руйнуванню донедавна якісної вітчизняної системи вищої освіти. Держава, як головний владний суб'єкт в освітній сфері, має приділити увагу збереженню потенціалу української вищої школи шляхом подальшої оптимізації мережі закладів вищої освіти, посилення вимог до відкритості та доступності інформації про їхню діяльність, дійсного залучення представників реального сектору економіки до перевірки якості освітніх послуг і відповідності наданих компетентностей вимогам народного господарства.